

Antiken angår alla

Jörgen Håkansson

Vilka associationer får du när du hör namnet Huskvarna? Tänker du på Jönköpings parstad vid Vätterns sydspets? Varumärket Huskvarna med vapentillverkning från 1600-talet, numera ett diversifierat företag med verkstadsprodukter? Ishockeylaget HV 71, eller den mästerlige och förfarne rimsmeden därtill folkbildaren **Alf Henrikson** och hans födelseort? Hur som helst, decenniets första poesihörna kommer att handla om "Affan" som han kallades i den inre kamratkretsen under sin uppväxt i Huskvarna.

Alf Henrikson var en litterär mångsysslare. Ur hans hand flödade artiklar om stort och smått för tidskrifter och antologier, uppslagsböcker, stora historiska verk och mycket, mycket annat. Att räkna upp allt vad han skrivit skulle föra för långt. Bland detta ingår omkring 20 000 dagsverser, de flesta införda på Dagen Nyheter *Namn och Nyttisida*. Hans skrivarliv på tidningen uppgick till

65 år och sträckte sig över sju decennier. Under den tiden gav han ut ett 80-tal boktitlar där många av hans dagsverser finns med. Flera av hans böcker kom till i samarbete med hans närmsta medarbetare på DN, tecknarna Birger Lundquist och Björn Berg samt med Hwang Tsu Yü om kinesisk filosofi, lyrik och historia.

Rubriken ovan är hämtad ur boken *Läslära* av Björn Berg och Alf Henrikson, ett lagarbete där Björn svarar för teckningar och Alf för texten kring vårt alfabet. Varje bokstav förekommer i mängder med meningar, som börjar på respektive bokstav i alfabetet. De illustreras samtidigt med fantasifulla teckningar. Rubriken kan också påminna oss om den knäpp på näsan, som Skolverket

fick när det nyligen ville slopa antiken som ämnesområde i skolans historieundervisning. En sådan näsknäpp hade säkert Alf Henrikson tyckt om!

De feniciska köpmännens listiga skrift
saknade alla vklar.
De skrev blott konsonanter med giffjar och stift
i sina lagerlokaler.
Bör vi icke med fyllda pklr
höja ett leve månnro
för de kloka grekernas stora bedrift
att uppfinna A och O?
Jo.

Skulle dessa innovationer som Alf uppmärksammar här få möjlighet att komma till sin rätt eller bli satta i sitt rätta sammanhang om antiken slopades? Hans passion för antiken alstrade en ständig ström av historiska översikter, anekdotiska berättelser, reseskildringar från antika miljöer och dagsverser när han samarbetade med sin tecknarbroder, Björn Berg, som gjorde entré på Dagens Nyheter 1952. Samarbetet varade ända fram till Alf Henriksons bortgång 1995.

Konsten att skriva dagsvers

Så här beskriver Nationalencyklopedin begreppet dagsvers:

"En journalistisk genre, som består av ett nyskrivet poetiskt bidrag, som helst dagligen uppträder med en fast placering på en tidnings lätta sida. Benämningen är vanlig sedan 1950-talet. Dikten förenar sig i regel med en likaledes fast teckning eller annan bild. Dagsverser i denna form är inte känd utanför Norden. I Sverige lanserades den, efter diverse ansatser i den periodiska pressen av Dagens Nyheter."

Med tanke på att Alf Henrikson började skriva den här typen av journalistik redan före 1950-talet hörde han således till pionjärerna inom denna genre. Själv berättar han om villkoren för denna speciella form av journalistik i en artikel *Skriva vers* publicerad i boken *Om allt möjligt*. Här ett utdrag:

"Det har verkligen sina fördelar för en poet att vara fast knuten till en tidning; man slipper bekymmer för sin försörjning och behöver inte ödsla tid på att uppvakta redaktörer och bokförläggare med sina alster. Man kan skicka sina

Poesihörnan

manuskript direkt till sätteriet. Detta är förvisso avundsvärt.

I gengäld är det en sak, som poeten i fråga alltid bör besinna och får akta sig att glömma, nämligen att allt skrivande i tidningar är journalistik. Han arbetar inte på sin privata odödlighet. Han ägnar sig inte åt litteratur; i varje fall inte i främsta rummet. Han skriver inte för evigheten utan för morgondagens tidning som principiellt ska vara glömd i övermorgon, något som förresten kan kännas som en välsignad sak när man ibland av någon anledning nödgas bläddra tillbaka i sina samlade verk.

... Å andra sidan får han snart klart för sig att tidningsvers vänder sig till en publik, som är mycket stor, säkert minst tio gånger så vidlyftig, som de allra framgångsrikaste lyrikböckernas läsekrets. Men många läser faktiskt ens alster troget och denna avsevärda läsekrets har en egenskap, som verkligen inte är att förakta, nämligen att den vimlar av experter på allt möjligt, som vers kan handla om.

... Den här sortens bevakning från läsekretsens sida drabbar naturligtvis alla skrivande journalister, men jag skulle tro att versskrivare hör till de mest utsatta, detta därför att vers som är värd namnet är mycket mer koncentrerad än prosa och i många fall blir läst och granskad mer än en gång. Men dagsvers i tidningar handlar inte lämpligen om poetens själ, i varje fall inte direkt. Den handlar företrädesvis om yttre fakta eller tankegångar som låter sig kontrolleras i sak, och begår man ett fel - och det gör man ju - så är det sörjt för att man får veta det."

Hur började det?

När bokförlaget Ehrlins 1949 arrangerade en tävling om den bästa ungdomsboken med "det lärörrikaste innehållet" kom Alf Henrikson på andra plats. I en reklambroschyr från förlaget presenteras vinnarna med självporträtt. Så här skriver Alf då om sig själv:

"Hr bokförläggare. Om undertecknads person och gärning föreligger följande något så när objektiva fakta, som härmed på begäran framläggs till påseende:

Alf Ragnar Sten Henrikson föddes 1905 i Huskvarna, som på den tiden var en by i Hakarps socken, Jönköpings län. Han var arbetarpojke men hölls ändå i skola av uppoffrande föräldrar, blev student i värsta depressionstiden, läste därpå latin och grekiska och tänkte utbilda sig till någon slags lärare men hindrades att fullfölja dessa studier av brist på pengar och kredit. Oväst om vad han då borde ta sig till irrande han omkring en tid i Danmark och Tyskland, totade till ett par omogna diktsamlingar och skickade dessutom olika slags skrivelser till diverse tidningar, vilket allt med all rätt inbragte det allra magraste levebröd.

Lyckligtvis tjänstgjorde han också en tid på Jönköpings-Postens redaktion, som var en nyttig och god skola, där han fick lära sig att journalistik är något annat och svårare än konsten att skriva uppsatser och enklare fiktion. 1929 kom H. till Dagens Nyheter som semestervikarie, varefter han fick stanna som ordinarie reporter.

Vid sidan av reportaget skrev han alltifrån 1930 även ett par stumpar vers om dagen, och denna bisyssla blev med åren hans huvudsakliga uppgift i tidningen. Jämsides med journalistiken har han vidare åstadkommit några böcker och en del teater; bland hans pjäser har 'Moralitet vid en stenkross' och 'Lax, lax lerbak' överlevt mer än en säsong. I samarbete med Hwang Tsu-Yü har han översatt Konfucius och en massa sångtext, inklusive ett knippe kinesiska poeter. Ävenledes har han skrivit två operalibretter, samt en samling engelska epigram i den här stilen:

*How long that chain of past events must be
which leads from far-off times to you and me!
One missing link, one break, however small,
and you and I would not exist at all.
..."*

Mera om Alfs barndom och ungdom

Alf föddes 9 juli 1905 i det nybyggda huset på Södra Esplanaden 11 i Huskvarna dit föräldrarna Arvid och Linnéa Henrikson året före flyttat. Där bodde även Alfs farmor Sara Lisa och farfar Frans Wilhelm, som liksom sonen varit anställd på Huskvarna Vapenfabriks AB.

"Vad månede det bli av detta barn? Född med segerhuva, söndagsbarn och kommen till världen mitt under guds-

tjänsttid!" Yttrandet kom från farmor Sara Lisa, 69 år när hennes första barnbarn kom till världen. Detta hus blev Alfs hem under hela hans barn- och ungdomstid. Han fick så småningom även två syskon.

Under uppväxten vistades Alf mycket med sin farfar, som gick runt i trädgården med pojken vid handen och deklamerade svenska 1800-talpoeter och lärde honom latinska namn på växterna. Alf kunde tidigt rabbla en då för honom obegriplig poesi och många latinska växtnamn. Detta har naturligtvis satt sina spår i hans intresse som vuxen för just poesi, latin och växter. Alf lärde sig läsa före han började skolan och blev tidigt en bokmal. I hemmet fanns gott om böcker, båda föräldrarna var mycket bokintresserade. Pappan var begåvad med ett unikt minne och detta fick Alf ära.

Far min, han gillade Pierre Lohti,
Isphahans rosor," öknarnas sand
Babylonska stjärnhimlar levde han i,
när han gick till fabriken i Sveriges land.
Mor min hon gillade Ellen Key,
skönhet för alla, luft som var frisk.
I ett trevsnare jordeliv rörde hon sej
i sitt dragiga kök när hon torkade disk.
Vi fick det bättre, vi fick det bra,
dock är vi trötta, vår leda är stor.
Någon dröm till att styrka oss borde vi ha,
någon dröm till vårt sällskap likt far och mor.

*Pierre Lohti var en fransk författare, medlem av franska akademien.

**Isphahans rosor, en art uppkallad efter Esfahan, Persiens gamla huvudstad.

Vid tioårsåldern hade Alf läst ut Bergman-Svendséns *Världshistoria* och han kunde på gamla dar rabbla upp hela sidor av innehållet, och i skolan briljerade han gärna med sina kunskaper där han troligen var en liten besserwisser.

Den begåvade ynglingen fick gå i Kommunal Mellanskola i 4 år och efter realexamen skulle han vidare till Jönköpings Högre Allmänna Läroverk. Valet helklassisk 4-årig linje med latin och grekiska var lätt. Han hoppade över första ring och tenterade av alla ämnen, som han läst in på egen hand under sommaren. Efter studentexamen blev det militärtjänst. När han efter militärtjänstgöringen i Norrköping kom hem

till Huskvarna 1927 var det hans högsta önskan att få fortsätta och läsa klassiska språk i Lund. Det fanns då ingen ekonomisk möjlighet för detta, vilket han var mycket olycklig för.

Livets lycka

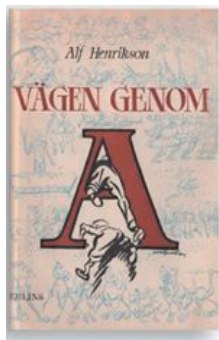
På sin ålders dagar tyckte han emellertid att det var det bästa som hänt honom. Han hade nu under sitt långa yrkesliv fått syssla med det han helst önskade, att skriva. De inhäberade akademiska studierna hade inneburit att han därigenom inte riskerat att han som gammal behövde sitta som inåtvänd latinlärare i t.ex. Vetlanda. Under sin yrkestid kom han ändå på många sätt i kontakt med den akademiska professionen och 1987 hedrades han med professors namn. En dubbelbottnad utmärkelse med tanke på hur han beskriver atmosfären i dessa kretsar, som den kommer till uttryck i versen nedan:

Detta säger jag dig i klarhetens stund:
Min son, bli aldrig professor i Lund!
Min gosse, beakta de ord jag förtäller:
Bliv aldrig professor i Uppsala heller!
Jag träffade fyra, jag mötte fem.
Det stod icke ett skimmer av glädje kring dem.
Kring kunskapens träd är det dystert att vandra
i en krets av personer som hatar varandra.
Jag besvärar dig, min gosse, av denna grund:
Bliv aldrig professor i Lund!
Det är hela din lycka och jämvikt det gäller.
Bliv aldrig professor i Uppsala heller!

Under sin skoltid lärde Alf känna Ebba Weck. 1931 gifte de sig med. 1933 föddes sonen Kjell. De bodde då i Stockholm på Norr Mälärstrand, vägg i vägg med Birger och Kajsa Lundquist. Efter en tid på denna adress köpte Alf och Ebba en villa på Hasselbergsvägen i Södra Ängby. Där föddes 1938 andre sonen Lars. Tecknaren Birger och Alf kom sedan att under många år vara ett uppmärksammat arbetspar på Dagens Nyheter där Birger på ett mycket förtjänstfullt sätt illustrerade många av de dagsverser och andra alster som Alf skrev. Birger revolutionerade tidningstecknandet under senare delen av 30-talet genom direktskisser med reservoarpenna. Birger Lundquist gick ur tiden 1952.

När sönerna kom i sagoåldern började de ställa krav på att pappa skulle berätta sagor för dem. Föräldrars plåga är natur-

ligtvis att behöva dra samma saga gång på gång. Sonen Lars har omvitnat att han hade krav på att pappa skulle berätta varje morgon när han vaknat efter natttjänstgöringen på DN. Då antrade Lars sängen. Många av sagorna han fick höra, när de traditionella var utnötta, hade troligen fått sin form i Alfs huvud nattetid, exempelvis berättelser i boken *Sagor för stora och små*, som skrevs under 40-talet men gavs ut först 1982. Den tidigare omnämnda boken, som Alf tävlade med när bokförlaget Ehrlins arrangerade sin tävling 1949, var *Vägen genom A*. Det var en berättelse om två bokmalar, som

äter sig igenom ett uppslagsverk, illustrerad av Birger Lundquist.

Det andra sättet Alf prövade för att tillgodose sina söners sagohunger var att göra om berättelser om t.ex. Noak med arken, Moses

och Potifar, Minotaurus, de olympiska gudarna och Gustav Vasas skrönor. Alf hade också stor vurm för medryckande berättelser och hans beundran för detta utsträcktes till begåvade fabulatorer inom all litteratur. Det kunde gälla t.ex. Alexander Dumas, Leo Tolstoj, Astrid Lindgren eller Erik Lundegård. Då bubblade måhända en vers av det här slaget upp:

"Nej, nu läser jag inga romaner mera",
sa verkmästar Nilsson på vägen hem.
"Om författarna inte vill fabulera
så bryr jag mig verkligen inte om dem.
Ty om världens allmänna väl och ve
kan jag tycka själv lika duktigt som de."

Alfs musikalitet

När Danmark och Norge ockuperades av Tyskland i april 1940 kom den nymornade svenska igelkottens försvarsvilja att få ett uppskattat ansiktsuttryck. Det skulle bli i form av den både sångbara och gångbara *Obligationsmarschen*. I maj 1940 utlyses ett försvarslån och teckningen pågick fram till 1 november. Med slagorden "Med folket för försvaret" lockades svenskarna att köpa obligationer till uppfordrande toner och sporrande ord i Lars-Erik Larssons och

Alf Henriksons "Obligationsmarsch." Staten uppmanade till köp med bra ränta och det tog Henrikson fasta på. Här ett utdrag:

Går du med efter obligationer?
Har du hört vilken ränta du får?
Vi ska skramla till många millioner,
vi ska tömma vår spargris i år.

Vid slutsummeringen i november 1940 visade det sig att obligationer till ett värde av 800 millioner kronor hade sålts. Den års- och minnesrika veteranen kommer säkert ihåg allt detta.

Ett annat fruktbart samarbete kom till stånd i mitten av 1950-talet mellan Hugo Alfven och Alf Henrikson i det oerhört populära musikstycket *Roslagsvår*. Stycket är en polka och herrarna, som med kongenial text och musik skapade detta fantastiska mästerverk är utöver Henrikson och Alfven den anonyme ros-piggen Johansson, vars namn förekommer så flitigt i polkans refräng.

Att Alf Henrikson var en i högsta grad musikalisk person, det märker alla, som njuter av hans lättlästa poesi och prosa. Hans estetiska måttstock var att dikter ska vara "sångbara" och skrifter "läsbara." Här en del av hans skrivande för och i samarbete med musiker: Egna operalibretton tillsammans med Hilding Rosenberg, Lars-Erik Larsson och Daniel Helldén och dessutom ett stort antal sångspel och divertissemang för scenen med Rudolf Hladisch och Josef Briné, för radio med Hilding Rosenberg och Erik Westberg, för TV med Nils Lindberg och Arnold Östman. Därutöver gjorde han översättningar av t.ex. Verdis *La Traviata* och Falstaff, Offenbachs *Hoffmans äventyr* samt Mozarts *Trollflöjten* för Kungliga Operan 1968. Hans översättning användes i Ingmar Bergmans film med samma namn, 1974, liksom på Stora teatern i Göteborg 1980. Följande dikt, *Decima*, kom till när Alf arbetade med översättningen av *Trollflöjten* och publicerades i DN 4 december 1968. Dikten innehåller följdriktigt tio rader. Bara genom att läsa texten tycker jag att den är "sångbar" Den är så vacker, så den glömmes jag inte i övermorgon!

Hela vinterdagen lång
gnolar Mozart i mitt öra
Fjärran stråkar kan jag höra,
fjärran rösters tysta sång.
Arbetsdagen går sin gång,
pennan fyller pappersbladen.
Ljusen tänds i fönsterraden.
Snövind går i nakna träd.
Mozart susar ljudlöst med.
Natten faller över staden.

Mat finns också med i Alf Henriksons diktning. Han var en av "sjudderton" i Gastronomiska akademien.

Bland de priser han erhållit kan nämnas Övralidspriset 1974, Natur och Kulturs kulturpris 1991 och Årets smålämning 1994.

Mot slutet av sitt liv kunde tankar som speglade såväl den antika världen som tidningsvärlden komma upp och formuleras i versform.

Snart tutar väl Caron i luren.
Han rör mig från livets tumult.
Jag ska viska ur makulaturen
till en eftervärld likafullt.

Yrvakna, olärda, friska
kommer kommande släktled att stå.
Till dem är det jag som ska viska,
jag ska viska och säga som så:

Mina dikter är stumma som fiskar.
Mina ord har lagts av och blekts ut.
Är det någon som hör vad jag viskar
ur mitt modersmåls makulatur?

Svenska språket hörs tiga som muren.
Dess minne och tid är väl slut.
Med en viskning ur makulaturen
kanske någon likväl kan stå ut?

Magdalena Ribbing berättar att samma dag som Alf dog fanns som så ofta en av hans verser på *Namn och Nytt* i DN, undertecknad H för Henrik, som han kallades av dem som inte sade Alf till honom.

Hela Alf Henriksons skrivarliv har varit uppfyllt av flit, hög ambition och självdisciplin. Han hyste stort förakt för begreppet "tidsfördriv." Den tid vi fått ska användas till nyttigheter och den ska inte bara fördrivas. Han levde helt efter det mottot. I villan i Södra Ängby slutade också Alf sina dagar 9 maj 1995 exakt två månader före sin 90-årsdag.